

## **Sámedikki ságajodiheaddji Tuomas Aslak Juuso rahpansáhkavuorru Sámiid duoh tavuođa- ja soabadankommišuvnna álggahansemináras 8.2.2022**

Sávan buorre beaivvi buohkaide sihke dieppe Sajosis ja gáiddusoktavuođa bokte dán seminárii oassálastiide. Lean Gáijjot Ánte Issáha Duommá dahje Tuomas Aslak Juuso, ja buvttán otne dán seminárii Sámedikki dearvvahusa Sámedikki ságajodiheaddji rollas. Álggos háliidan giitit duoh tavuođa- ja soabadankommišuvnna lahtuid bovdehusas boahtit doallat rahpansáhkavuoru dán dehálaš seminárii. Dán seammá oktavuođas háliidan maiddái sávvat lihku Anni Kristiina Juusoi su válljema dihtii kommišuvnna válđocállin.

Lean juo mángii sierra oktavuođain bajidan ovdan duoh tavuođa- ja soabandanproseassa mearkkašumi ja dehálašvuođa Sámeálbmogii, ja álggahan iežan sága vuot geardduhemiin dán ášsesisdoalu. Dál álgi duoh tavuođa- ja soabadankommišuvnna barggu mearkkašupmi Sámeálbmogii lea máŋgga láhkai stuoris. Geahčan, ahte sámiid duoh tavuođa- ja soabandanproseassa iešalddes lea juo vuolgán johtui Suoma bealde juo dalle, go lagi 2017 Sámedikki stivra ja oaiveministtar Sipilä sohpe proseassa áluttaheamis. Dan rájes ášši lea hálahan sámiid sierra forumiin. Sámiid vuordámušat duoh tavuođa- ja soabandanproseassa ektui leat čielggaduvvon ja kommišuvnna barggu álgima ovdal ollašuhtui maiddái guhkes ráđđadallanproseassa Sámedikki, Nuortalaččaid siidačoahkkima ja stáhta ovddasteaddjiid gaskkas.

Juo dát muttut, mat válmmaštalle kommišuvnna barggu áluttaheami, leat ásahan min sámiid dillái, mas leat gártan guorahallat viiddes ja vuđolaš gažaldagaid. Sáhttiggo mii luohtit, ahte Suoma stáhta searvá prosessii rabas mielain? Leatgo gergosat juogadit iežamet vásáhusaid, ja máŋgasa buohta kánske maiddái rašimus muittuid? Ja rievđágo mihkigge, vaikke mannat čađa dán min álbmogii máŋgga láhkai lossa proseassa? Dát áššit leat guorahallon sihke mis Sámedikkis ja Nuortalaččaid siidačoahkkimis, muhto maiddái sápmelaččat leat ovttaskas olbmuid dásis ságastallan. Leage nappo erenomáš dehálaš, ahte mis buohkain lea juogaduvvon áddejupmi das, man mearkkašahti ja lossa proseassas lea jearaldat.

Persovnnalaččat oainnán, ahte okta proseassa lihkostuvvama guovddáš ja deháleamos elemeanttain lea luohttamuš. Luohttamuš oažžun ii vealttakeahttá leat álkes bargu ja dat sáhttá váldit áiggi. Dan lassin, ahte Sámeálbmot galgá sáhttit luohttit kommišuvdnii, galgat mii sáhttit luohttit maiddái Suoma stáhtii ja mearrádusbargiide. Mii galgat sáhttit luohttit dasa, ahte dán proseassas čuovvu nuppástus buoret guvlui ja maiddái sámiid perspektiivvas vuoiggalut servodaga guvlui. Servodaga, mii gudnejahtá olmmošrivttiid, ráhkadeapmi bealistis eaktuda konkrehtalaš doaimmaid, mat eai oaččo báhcit dušše ságastallama dahje sániid dássái. Sávan, ahte kommišuvnna lihkostuvvá proseassas ja erenomážit loahpparaportta ja doaibmabidjoevttohusaid dakhmis. Man manjá stáhta vuolgá ovttas Sámedikkiin daid doaibmabidjoevttohusaid ovddidit.

Ovdamearkan Kanáda duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna barggu oktavuođas lean gullan olu guorahallama das, leigo proseassa loahpa loahpas ávkkálaš ja lihkosmuuvvan maiddái eamiálbmogiid perspektiivvas. Sávan, ahte Suoma konteavsttas eat gártta dán ságastallama boahttevuuođas geavvan, muhto sáhttit ovttas gávn nahit ahte das lei ávki.

Nugo kommišuvnna doaibmagohčusin duohtavuođa- ja soabadankommišuvnna mandáhtas lea šihton, *"proseassa miittomearrin lea earuhit ja árvvoštallat historjjálaš ja dálá olgušteami, mielde logadettiin maiddái stáhta suddadanpolitihka, ja vuogatvuuođaid loavkidemiid, čielggadit mo dát váikkuhit sápmelaččaide ja sin servošii dálá dilis."* Historjjá áigge sápmelaččaid vásihan vearri vuuođaid ja vealaheami earuheapmi lea duođaige dehálaš sihke min sámiid ja maiddái suopmelaš servodaga perspektiivvas. Dat lea erenomáš dehálaš sihke dolin soardima vásihan olbmuide, muhto maiddái nuorat buolvvaide, geat dán áigge guddet fárusteaset dávjá historjjás čuvvon noađi.

Dávjá gullá, ahte daddjojuvvo, juos ii dovdda vássán áigge, ii sáhte áddet otná beaivve iige ráhkadit boahttevuodođa. Jähkán, ahte historjjá čielggadeapmi veahkeha nu sámiid go suopmelaččaidge áddet buorebut dálá dili. Ja sávan, ahte dán manjá lea álkit huksegoahtit maiddái boahttevuodođa nu kollektiivvalaš go ovttaskas olbmo dásisge.

Sávan, ahte boarrásut buolvvaid lassin dán prosessii oassálastet maiddái nuorat sápmelaččat. Ovdamearkan iežan buolva guoddá dávjá badjel buolvvaid olli trauma lassin fárustis maiddái dálá servodagas sámiide čuohcci vealaheami dagahan trauma. Vealaheapmi albmana servodaga ráhkadusain muhto maiddái hui njuolga ovttaskas vaššisága hámis. Maiddái jotkkolaš dáistaleapmi iežas kultuvrra ceavzinvejolašvuodođaid sihkkarastima várás borrá sámiid fámuid ahkái geahčakeahttá, ja dat maiddái bealistis lasiha váttisvuodođaid, mat laktásit mielladearvvavsuhtii.

Sámiid gaskkas sáhttet vásihit duohtavuođa- ja soabandanproseassa dakkár proseassan, mii noaduha mentálalaš ja psyhkalaš buresveadjima. Dan dihtii lea erenomáš dehálaš, ahte duohtavuođa- ja soabandanproseassa oktavuođas válmmaštallon psykososiálalaš doarjja ožžojuvvo nu jođánit go vejolaš doaibmevažžan ja dan sáhttá fállat kommišuvnna barggu buot muttuin sámiide, geat dan dárbbašit. Leat Sámedikkis deattuhan psykososiálalaš doarjaga mearkkašumi proseassas ja dan ordnema sámekultuvrra mielde ja nu, ahte dat lea fállun buot golmmain sámegielain ja maiddái suomagillii, ja dát leamašge min okta daid guovddášgažaldagain prosessii vuolgitmis. Doaivvu mielde maiddái dán proseassa oasi oažžut nu jođánit go vejolaš dan muddui, ahte das lea duodalaš ávki ja doarjja proseassa áigge.

Sámedikki beales háliidan vel oktii sávvat lihku komissáraide sihke čállingoddái dán historjjálaš proseassa čáđaheapmáí.

Giitu.